

РЕАЛІЗАЦІЯ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Перед національною освітою нині стоїть одне з найважливіших завдань – обравши європейський шлях розвитку, Україна має розпочати реальний процес інтеграції в культурно-освітній простір Європи. Основою для цього є системне й продуктивне пізнання культур, традицій, а також мов європейських народів (але передусім своєї рідної, національної) через літературу, мистецтво, музику, театр, кінематограф, історичну традицію, музеї, музейну освіту, музейну педагогіку, музейну культуру. Спілкування «культурами» є найвищою цивілізаційною взаємодією. Не політика й економіка, як найважливіші сфери людського буття, а культура Людини і Суспільства урешті-решт визначають ступені соціально-економічного й політичного розвитку. «Можна вбити цивілізацію. Але Культура, – писав М. Реріх, – як істинна духовна цінність, безсмертна... Культура є любов, спасіння і двигун...» [4]. Саме з незвіданих і «несподіваних» національних культурних цінностей зіткана матриця загальнолюдського буття.

У цьому вимірі роль музейної освіти є особливо значимою. Сучасний розвиток музейної справи в Європі, Азії, Австралії, США характеризується новими явищами. Так, оригінальністю відзначаються підходи в музейному будівництві Японії, коли багатоманітна музейна культура демонструється в парках культури, публічних інститутах, на площах і заповідних територіях, стаючи ефективним суспільним комунікаційним інструментом, що діє протягом усього життя.

В Україні діє понад 570 музейних закладів де зберігається 11,6 млн. предметів державної частини Музейного фонду. Щороку ці музеї відвідують 16,4 млн. гостей, з яких 7,8 млн. (47,4%) складають учні і студенти. Близько 150 музеїв і музейних кабінетів існує у вищих начальних закладах, установах НАН України і відомствах; приблизно 3400 музеїв і музейних кімнат створено у загальноосвітніх навчальних закладах; близько 750 музеїв діє в

установах, організаціях різної форми власності, які офіційно зберігають предмети державної частини Музейного фонду.

Основна місія музеїв освіти полягає у збиранні експонатів, зберіганні їх, наданні доступу до знань, шляхом екскурсій до музеїв освіти, організації виставок, публікацій, музейних уроків, конференцій та занять під відкритим небом. А листівки, путівники, публікації зберігають цінності, які дозволяють розповсюджувати знання поза постійною експозицією.

Музеї, шукаючи своє місце у сучасному соціокультурному середовищі, стають центрами як формального, так і неформального спілкування для всіх категорій населення і, особливо, для дітей та молоді.

Музеї при навчальних закладах зберігають безцінну історико-культурну та етнографічну спадщину українського народу, мають колосальний потенціал для освітньо-виховної діяльності, є своєрідними творчими лабораторіями виховання молоді, де на основі особистісно-орієнтованих освітньо-виховних технологій, застосування різних видів практичної діяльності здійснюється формування якостей громадянина України. Музеї вищих навчальних закладів – навчальні, науково-дослідні і культурно-освітні структурні підрозділи закладів вищої освіти. Сьогодні, наприклад, для навчально-наукової діяльності Переяславського державного університету ім. Г. Сковороди діє унікальний національний історико-етнографічний заповідник, що містить у собі 25 музеїв, де зібрано 166 тисяч експонатів, які репрезентують різні аспекти історії Переяславщини, України, Європи [6].

Перші відомості про колекцію, яка використовувалася для навчальних та дослідницьких потреб, у навчальних закладах вищого типу на території сучасної України відносяться до XVIII–XIX ст. У 1803–1804 роках ректор Києво-Могилянської академії Ірней Фальковський, викладач алгебри та геометрії, створив в академії природничий кабінет, до якого передав привезеним ним з-за кордону прилади: астролябію, телескоп, барометри, схеми Коперніка тощо .

Університетські Статути XIX століття (1804, 1835, 1863), які поширювали свою дію на підросійську Україну, обумовили створення музеїв у Харківському, Київському та Новоросійському університетах,

У Харківському університеті упродовж 1805–1807 років було створено природничий (згодом розділений на зоологічний і мінералогічний), технологічний і астрономічний кабінети, а також кабінет природничої історії. В середині 1880-х років в університеті налічувалося близько 20 музеїв і навчальних кабінетів. У 1909 році з нагоди святкування 100-річчя з дня народження автора «Ревізора» і «Мертвих душ» група професорів Ніжинського історико-філологічного інституту організували музей Миколи Гоголя. Першим у своєму роді був педагогічний музей Глухівського педагогічного інституту, який почав діяти в 1909 року. У 1852–1853 роках було засновано палеонтологічний і мінералогічний музей Львівського університету, хоча відповідні колекції почали нагромаджувати ще в 20-х роках XIX століття, наприкінці XIX століття почав діяти археологічний кабінет. У Чернівецькому університеті в 1875 році для забезпечення навчально-дослідницької діяльності було організовано ботанічний, зоологічний, мінералогічний та фізичний кабінети [7].

Процес становлення національної музейної педагогіки в Україні розпочався з 1918 року на основі тих цінностей, які мають впроваджуватися в незалежній державі. За часів Української Народної Республіки у березні-квітні 1918 року при Департаменті позашкільної освіти Міністерства народної освіти був створений екскурсійний відділ, який очолила директор цього Департаменту Софія Федорівна Русова. Згодом у журналі «Дзвін» 1918 року була надрукована праця Софії Русової «Позашкільна освіта. Засоби її проведення», у якій відведено цілий розділ X «Музеї. Екскурсії» [7].

У 1901 році в Києві було створено Педагогічний музей. Впродовж першого десятиліття свого існування він містився в приміщеннях різних навчальних закладів і в приватних будинках. Урочисте відкриття музею (Будинок Учителя, вул. Володимирська, 57) відбулось 5 жовтня 1912 року.

Повідомлення з'явилися у зарубіжній пресі, яка зазначала, що він є одним із найкращих серед педагогічних музеїв Європи.

У світі мало музеїв такого типу: музей дитинства у Франції, музей дидактичної (розвивальної) іграшки в Англії, педагогічні музеї у Вільнюсі, у Тбілісі та в Софії. У Польщі не функціонують центральні музеї освіти; перша установа цього типу в м. Лодзь (але її експозиція має більше регіональний характер). До найбільш відомих також належать: Музей Ягеллонського університету, Музей Варшавського університету в Казимирівському палаці; Музей шкільних років Стефана Жеромського в м. Кельце; Палата пам'яті Януша Корчака в Варшаві; Біографічна виставка Яна Амоса Коменського в Регіональному музеї в м. Лешно.

Поширюється практика створення музеїв в дошкільних закладах, стимулюючи виховний процес, ознайомлення дітей з навколишнім світом у музейному середовищі. У діяльності музеїв усього світу останнім часом склалася досить помітна тенденція – активна робота з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. Добре відома практика водити дітей дитячого садка у музеї в Європі. Там діти сідають на підлогу і, наприклад, малюють свої інтерпретації певного полотна якогось відомого художника. Звідси – спочатку інтуїтивне відчуття мистецтва, а потім – свідоме зацікавлення ним. Мають досвід з цього питання і такі країни, як Угорщина, Німеччина, Чехія, Словаччина, Румунія, Америка. Цікава музейна педагогіка за кордоном. Давно виникли дитячі музеї в Америці: перший дитячий музей було відкрито у Брукліні (1899), потім у Бостоні (1913), в Детройті (1917) та інших містах. Сполучені Штати Америки вважають батьківщиною дитячих музеїв.

Отже, реалізація музейної педагогіки в сучасній системі освіти забезпечує наявність освітнього розвивального простору; сприяє удосконаленню змісту освіти, підвищенню рівня професійної компетентності педагогів; стимулює культурно-просвітницьку роботу серед батьків; поліпшує партнерські відносини колективу вихователів, батьків, дітей,

соціального партнерства в цілому; розширює межі для реалізації моделі «освіта впродовж життя».

Література:

1. Вовк М.П. Практика використання потенціалу музейної педагогіки у діяльності Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України // Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи: Матеріали Сьомої науково-практичної конференції (3-4 жовтня 2019 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. – К.: ТОВ «КАПІТАЛДРУК», 2019. – 104 с.

2. Грищенко Ю.В. Роль музейної педагогіки в сучасній системі освіти і виховання // Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи: Матеріали VIII науково-практичної конференції (вересень 2020 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. – К.: ТОВ «КАПІТАЛДРУК», 2020. – С. 30-31.

3. Закон України: Про музеї і музейну справу. №249/95-ВР. – Відомості Верховної ради №25, ст. 191, 1995. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Рерих М. О вечном... Москва: Политиздат, 1991.

5. Технології професійного розвитку педагогів в умовах формальної і неформальної освіти: практичний посібник / М.П. Вовк, Г.І. Сотська, Н.О. Філіпчук, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Л.Ю. Султанова, Н.С. Гомеля. – К.: Талком, 2019. – 320 с.

6. Філіпчук Н.О. Можливості використання засобів музейної педагогіки в освітній практиці / Мистецтво та освіта. – 2019. – Вип. 4 (93). – С. 20-30. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32405/2308-8885-2019-4>

7. Філіпчук Н.О. Педагогічно-просвітницька діяльність музеїв України (кінець XIX – початок XXI століття): монографія / За наук. ред. акад. Н.Г. Ничкало. – Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2020. – 468 с.